

Никитюк В.О., Ісмаїлов К.Ю.

Одеський державний університет внутрішніх справ

Новаційні категорії інформаційного права в сфері інформаційної незалежності та безпеки України

Проблема національної безпеки є актуальною для кожної держави у будь-який період її існування. З часом змінюється зміст цього поняття, а також форми і методи, які використовуються для гарантування національної безпеки. В різні історичні періоди пріоритетними у сфері забезпечення національної безпеки виступали військовий та економічний фактори. З часом у сприйнятті факторів забезпечення національної безпеки залучається до визначення показників безпеки держави все більше і більше елементів. Поряд з воєнною і економічною безпекою дослідники стали включати і обґрунтовувати такі ознаки, як зовнішньополітична, внутрішньополітична, технологічна, екологічна та інформаційна безпека.

В останні роки значною мірою ускладнюється ситуація у сфері національної безпеки, внаслідок тривалого втручання Російської Федерації у внутрішні справи України. Серед різноманітних форм агресії, що застосовує сьогодні наш найближчий сусід – це інформаційна агресія і вона в умовах так званої «гібридної війни» представляє собою суттєву небезпеку для інформаційного суверенітету України. З метою нейтралізації обумовлених цим загроз національній інформаційній безпеці України постає питання про значне удосконалення національного інформаційного законодавства і, зокрема, шляхом врахування і використання новаційних підходів до сучасної інформаційно-правової термінології. Серед таких новаційних інформаційно-правових категорій значною мірою виокремлюються інформаційний суверенітет, інформаційна безпека, інформаційне суспільство, інформаційна приватність, інформаційна самоізоляція.

Кінець ХХ ст. це період становлення інформаційного суспільства, що у значній мірі пов'язано з розвитком інформаційних систем, глобалізацією інформаційних процесів. В цих умовах особливого значення набувають проблеми вирішення інформаційної безпеки та забезпечення інформаційного суверенітету окремих держав.

У ст. 17 Конституції України підкреслено, що забезпечення інформаційної безпеки - одна з найважливіших функцій держави, справа всього Українського народу [1]. Але, нажаль, зміст поняття «інформаційна безпека» залишається недостатньо розкритим. У зв'язку з цим виникає питання: чи насправді забезпечення інформаційної безпеки є такою нагальною потребою, що про це потрібно зазначати в Конституції?

Категорія «інформаційна безпека» є видовим по відношенню до родового поняття «безпека держави» та «національна безпека», а тому включає до себе ряд ознак, що притаманні цим поняттям. Окрім цього поняття «інформаційна безпека» має певну специфіку, так як слово «інформаційна» у даній сфері суспільних відносин має відношення не лише до поняття «інформація», але й до сфери, в якій здійснюється забезпечення безпеки держави й національної безпеки, а саме в інформаційній сфері [2].

Інша категорія, що розглядається нами – «інформаційний суверенітет» є видовою по відношенню до поняття «інформаційна безпека». Нормативно означена категорія закріплена у національному законодавстві, проте, на нашу думку потребує подальшого теоретичного обґрунтування. Вперше нормативне закріплення означеної категорії ми знаходимо у ст. 53, 54

Закону України «Про інформацію» (у першій редакції), якими визначалися матеріальна основа інформаційного суверенітету та гарантії інформаційного суверенітету України [3]. На жаль, пізніше ці статті були вилучені з даного акту.

У подальшому на розгляд Верховної Ради України виносилися два проекти закону «Про інформаційний суверенітет та інформаційну безпеку» від 07.07.98 та від 15.04.99. Згідно з проектом закону від 15.04.99 внесеним народним депутатом України Чижем І.С., інформаційний суверенітет України визначався як невід'ємне право людини, суспільства, держави на самовизначення та участь у формуванні, розвитку і здійсненні національної інформаційної політики відповідно до Конституції та чинного законодавства України, міжнародного права в національному інформаційному просторі України [4].

Розвиток процесу нормативного закріплення категорії інформаційна безпека знаходимо у Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки». Хоча визначення інформаційної безпеки в даному Законі фактично дублює положення Законопроекту. У загальних положеннях цього Закону визначено також недоліки у процесі становлення інформаційного суспільства в Україні, один з них – недостатній розвиток нормативно-правової бази інформаційної сфери [5].

У дослідженнях деяких вітчизняних науковців також піднімалися питання щодо теоретичного обґрунтування поняття «інформаційний суверенітет». Зокрема, Гапотій В.Д. у статті «Особливості сучасного розуміння інформаційного суверенітету держави» вказує на взаємодію інформаційного суверенітету з інформаційною безпекою держави та суверенітетом держави. Автор приходить до висновку, що «прагнення українського законодавця до реалізації інформаційного суверенітету в тому вигляді і розумінні, в якому це поняття закріплене у законодавстві може призвести до випадіння України з міжнародного інформаційного простору» [6; с. 15].

Враховуючи особливу важливість сфер інформаційної безпеки та інформаційного суверенітету у період становлення інформаційного суспільства як в Україні, перед державою в інформаційній політиці мають стояти наступні цілі

- забезпечення захисту інформаційного суверенітету держави (особливо захисту національного інформаційного простору з інформаційним ресурсом і систем формування масової суспільної свідомості) в сучасних умовах глобалізації та інтернаціоналізації процесів в інформаційній сфері;
- забезпечення рівня інформаційної достатності для прийняття рішень державними органами, підприємствами і громадянами;
- забезпечення реалізації конституційних прав і свобод громадян, суспільства і держави на інформацію.

Водночас прагнення громадян в реалізації ними своїх інформаційних свобод нашоухується на прагнення державно-владних інституцій втілити в життя механізми захисту інформації. При цьому проголошення програм інформаційно-захистного характеру найчастіше декларуються і як такі, що сприяють підвищенню рівня інформаційної приватності особи. Це в свою чергу визначається елементом становлення інститутів громадянського суспільства. Але ж тут виникає і значний ризик переростання механізмів забезпечення інформаційної суверенності держави, суспільства, особистості в інформаційну самоізоляцію держави, суспільства і особи, що вже колись мало місце в період існування «залізної завіси». Певно, що виникає потреба у визначенні межі між забезпеченням захисних механізмів індивідуального, групового, загально-соціального інформаційних просторів з елементами відкритості та співпраці зі світовим інформаційним простором. Необхідним є формування такого рівня

інформаційного суверенітету держави, інформаційного суспільства в Україні, які не применшували б і не обмежували б інформаційної приватності особи, не призводили б особу, суспільство і державу у прагненні створити інформаційно-безпечні умови до інформаційної самоізоляції.

На основі вищевикладеного можемо підсумувати наступне. Інформаційна безпека – це стан захищеності особи, суспільства та держави від інформації, що носить шкідливий або протиправний характер, здійснює негативний вплив на свідомість особи, перешкоджає її нормальному розвитку. Це також категорія, яка забезпечує стійкий розвиток стану захищеності інформаційної структури, включаючи комп’ютерні мережі та інформаційно-телекомунікаційну інфраструктуру. Саме остання теза досить тісно перемешується з інформаційним суверенітетом. Як зазначалося вище «Основою інформаційного суверенітету України є національні інформаційні ресурси. До інформаційних ресурсів України входить вся належна їй інформація, незалежно від змісту, форм, часу і місця створення. Україна самостійно формує інформаційні ресурси на своїй території і вільно розпоряджається ними, за винятком випадків, передбачених законами і міжнародними договорами» [3].

Проте, на нашу думку, визначення інформаційного суверенітету розглянуті вище не включають в себе всіх ознак притаманних даній категорії. Як варіант майбутнього визначення категорії «інформаційний суверенітет» можемо запропонувати наступне – це певні ресурси даних, створених в результаті здійснення державою своєї свободи, за рахунок держави або суб’єктів держави, внаслідок реалізації права на інформацію, що забезпечує рівність її у міжнародному інформаційному просторі, які вказують на її авторську належність державі, органам влади, місцевого самоврядування та іншим суб’єктам державної влади. Такий стан нормативно забезпечується міжнародними стандартами, закріпленими у міжнародних та європейських конвенціях, до яких приєдналася Україна, а також міжнародними та міждержавними договорами, укладеними органами влади України. Забезпечення державою інформаційного суверенітету передбачає наступні чинники:

- 1) право на інформацію має належати державі або її органам влади;
- 2) реалізація державою інформаційного суверенітету включає забезпечення її інформаційної безпеки;
- 3) реалізація інформаційного суверенітету повинна ґрунтуватися на основі інформаційної свободи та рівноправності суб’єктів інформаційних відносин;
- 4) інформаційний суверенітет держави неможливий без захищеності інформаційної приватності особи в цій державі.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141
2. Супрун В.М. Інформаційний суверенітет, інформаційна безпека, інформаційне суспільство, інформаційна приватність, інформаційна самоізоляція: теоретико-правовий аспект / В.М. Супрун // Право на приватність: тенденції і перспективи: Тези Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2008. – 248 с. – С.195 – 197.
3. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. №2657-ХІІ. //Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 48, ст. 650.
4. Про інформаційний суверенітет та інформаційну безпеку України [Електронний ресурс]: Проект Закону України від 15.04.1999 р. // Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. Режим доступу до документу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=56%2F94>.
5. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки: Закон України від 09.01.2007 р. №537-V // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, № 12, ст.102.
6. Гапотій В.Д. Особливості сучасного розуміння інформаційного суверенітету держави //Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2007. – № 4. – С. 11–17.